

פרק ה: מבהירים שאלות עמומות

פרק זה יעסוק במאפיין צורני נוסף של השאלה: מידת הבהירות של ניסוחה.

שאלה "עמומה" היא שאלה לא בהירה שאינה מובנת בהקשר נתון. שאלה "בהירה" - היא שאלה המנוסחת באופן ברור, כך שהיא מבהירה לנשאל, במדויק, את כוונת השואל בהקשר נתון.

לדוגמה:

התפרסמה ידיעה בעיתון על עב"מים שנראו בשמי המושבה "קדימה" באוגוסט 1993. שאלה עמומה שנשאלה בנושא: "מי נראה בשמי קדימה"? היא שאלה לא מדויקת, כיוון שהיא פונה לאדם ולא לעצם. שאלה מדויקת יותר היא: "מה נראה בשמי קדימה"? לעתים אנו מנסחים שאלות באופן לא ברור ואז גם התשובה שנקבל תהיה לא ברורה. כשואלים, עלינו לדאוג שהשאלה תהיה מוגדרת היטב למשיב ושהוא ידע למה מצפים ממנו. **ניסוח בהיר חשוב לשואל ולמשיב כאחד.**

מה ההבדל בין שאלה "בהירה" לבין שאלה "צרה" או "רחבה"? שאלה בהירה מצביעה על נושא מסוים שעליו יש לענות. מלות השאלה צריכות להיות ברורות וניסוחה תקין. צריך להיות ברור לנשאל למה היא מתייחסת.

לדוגמה: "איזו אווירה יש בבית הספר?" - זוהי שאלה בהירה, כי נוסחה תקין והנושא ברור. זאת על אף שהיא שאלה רחבה יחסית בהיותה והיא כוללת את האווירה שבין מורים לתלמידים, בין התלמידים לבין עצמם, אווירה פורמלית או חברית, אווירה אלימה או לא אלימה, אווירה הישגית או לא, ועוד.

לצורך למידה - כל שאלה טובה של השואל חייבת להיות בהירה בהקשר שבו היא נשאלה.

1. מאתרים שאלות עמומות - פעילות ליחיד

לפעמים נדמה לנו כי אין צורך בניסוח בהיר של שאלות. אנחנו מניחים שכולם מבינים "סלנג" ויודעים על מה מדובר ולכן חבל להאריך ולפרט כל שאלה. אך לא תמיד זה כך. אם נלמד להשתמש תמיד בניסוח בהיר של שאלה נלמד לשאול שאלות את ה"אחרים" ולא רק את ה"חברה".

לצורך התרגיל, נניח כי אתה רוצה לשאול חבר, עולה חדש, על ארץ הולדתו - רוסיה. העולה למד ברוסיה עברית תקינה וטובה אך עדיין לא קלט את הקיצורים. כלומר, עדיין אינו מדבר ב"סלנג". נקודת המוצא לתרגיל זה היא שהעולה יודע מהו נושא השיחה - "הלימודים ברוסיה". הקף במעגל את השאלות שלדעתך לא תהיינה בבחינת שאלות בהירות לעולה:

א. האם קרה שהמורה ברוסיה איחר לשיעורים?

ב. איך ישבו?

ג. המורה היה רציני?

ד. כמה שעות לימוד היו בכל יום?

ה. ההורים מתערבים?

ו. הולכים מכות?

ז. כמה תלמידים בכיתה?

ח. אהבת ללמוד שם?

ט. איפה יותר נעים ללמוד: שם או פה?

י. היה קשה?

2. משפטים ניסוח של שאלות עמומות - פעילות לזוגות

נניח כי בא להתארח בביתכם חבר חדש המעוניין לצפות בתכנית בטלוויזיה, וזו לו הפעם הראשונה שהוא צופה בטלוויזיה בביתכם. האורח הציג לכם מספר שאלות עמומות הקשורות בטלוויזיה והן רשומות לפניכם.

נסו להבין למה התכוון האורח ושפרו את הניסוח העמום של כל אחת מהשאלות:

א. מתי מדליקים אצלכם?

ב. מה הכי אוהבים בבית שלכם?

ג. יש לך את השעות?

ד. איפה רואים?

ה. יש כזה שמשנים מרחוק?

ו. איפה הקול?

3. משפטים שאלון - פעילות בזוגות

טלוויזיה ובית הספר הינם נושאים פשוטים שקל לשאול לגביהם שאלות; אך בואו ננסה לשפר את הניסוח של שאלות בתחום מורכב יותר: הסכסוך הערבי-ישראלי.

נניח שאנו מכינים שאלון לכנס שבו ישתתפו נערים פלסטינאים ונערים יהודים. כדי לקבל תשובות מכולם, על אותם נושאים, כדאי שהשאלות תהיינה בהירות וצרות.

בטיוטת השאלון שלפניכם נפלו שיבושים, תקנו את הניסוח בכל אחת מהשאלות! אם השאלה רחבה יחסית - נסחו במקומה שאלה צרה יותר. אם יש לכם שתי שאלות לכל סעיף, רשמו את שתיהן:

א. האם צריך לשנות?

ב. מה כדאי בסוף: להפריד או לא?

ג. יש לך חברים מהצד השני?

ד. האם אתה פוליטי?

ה. האם אתה תומך בשוויון?

ו. מסכים לפשרה?

ז. רוצה להתחלף איתם?

4. אתה מעוניין לדעת מה מידת המעורבות של הנוער משני הצדדים בסכסוך הישראלי-ערבי.

לצורך כך בחר בשאלה הטובה ביותר מבין אלה שרשמת בתרגיל 3 (בעמ' 42) אם לדעתך אין שאלה כזו, נסח שאלה חדשה.

השאלה הטובה להקשר זה:

5. מנסחים שאלות בהירות - פעילות ליחיד

נכנסת לחנות משחקים, הכוללת גם משחקי מחשב. המוכר הוא עולה חדש, שאך זה סיים אולפן. אתה מעוניין לקנות מתנה לחבר בן גילך.
נסח 3 שאלות בהירות שאתה רוצה לשאול את המוכר:

1.

2.

3.

בפעילות שבה עסקנו חשוב היה להקפיד על שאלות בהירות כדי שתהיינה מובנות באותו האופן עליידי כל הנשאלים.

חשוב: באילו מצבים נוספים חשוב במיוחד להקפיד על ניסוח בהיר של שאלות?

סיכום

בפרק זה עסקנו בקצרה בשאלות בהירות. לא פעם נדמה לנו שאנו שואלים שאלה בהירה ובכל זאת משיבים לנו תשובה שלא ציפינו לה. אם נלמד לנסח באופן בהיר, תהיה התקשורת בינינו, כשואלים, לבין האחרים, המשיבים, טובה יותר. הצורך להבהיר את השאלה עוזר גם לנו לבדוק מה בדיוק אנחנו רוצים לדעת.

בהירות השאלה מסייעת לבהירות החשיבה - הן של השואל והן של המשיב.

המשכו של מסע ...

לשמחתו של יותם מיד לאחר חופשת החנוכה, עלה ארצה מאוקראינה הדוד יעקב, אחיו של סבא ראובן. יותם חשב שזו הזדמנות טובה לראיין את הדוד. בצעירותו למד יעקב עברית בבית-ספר ציוני מחתרתי בעיר הסמוכה לדניפרופטרובסק והעברית שלו היא כמו מספר לימוד עברית ישן.

יותם: מתי נולדת?

יעקב: 1929.

יותם: איזה דוד אתה?

יעקב: אומרים שאני עיקש כפרד, אך דוד טוב.

יותם: לא לזה התכוונתי, רציתי לדעת מה מיקומך בין הילדים במשפחה.

פעילות ליחיד

נסח 2 שאלות בהירות וצרות לדוד יעקב על חייו ועל חיי משפחתו בדניפרופטרובסק.

1.

2.

פעילות קבוצתית

חזרו לשאלות שניסחתם בחיפוש שורשי יותם בפרק ב' עמ' 19,

בדקו אם יש ביניהן שאלות עמומות עבור הדוד יעקב.

אם כן, בחרו שתי שאלות ושפרו את ניסוחן כך שהדוד יוכל להבין אותן:

1.

2.

מור ישבה בשקט והאזינה לראיון שערך יותם לדוד יעקב ובסופו שאלה את יותם -

מור: יותם, למה יש שאלות שהדוד ענה עליהן תשובה קצרה של "כך" או "לא" והיו שאלות

שהוא סיפר עליהן סיפור ארוך?

יותם: מור, אני מציע שנפנה את השאלה שלך לרמי, הוא בוודאי יוכל להסביר לך.